

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЛЬНИХ
ЗВОРОТНИХ АНАФОР

Відомо, що завдяки висловленню мовець не лише інформує слухача, але й демонструє своє ставлення до наданої інформації. Кожне слово та його позиція в реченні важливі для змісту всього речення.

У літературній англійській мові допускається вільне використання зворотного займенника за відсутності коаргумента (прикл. (1)) при умові позначення ним відомого об'єкта мовлення [2].

(1) *Kate wanted to see Jack and myself on the party.*

Ми ставимо на меті визначити функціонально-прагматичні особливості такого використання зворотних займенників.

Таке функціонування зворотних займенників в англістиці є недостатньо дослідженим. Цим пояснюється, зокрема, відсутність загальноприйнятого терміна на позначення зворотних займенників у такій функції (логофор [3: 672], непередбачувана *self*-форма [1]). Ми використовуватимемо надалі поняття «вільна зворотна анафора», виходячи із відсутності її чіткої зв'язаності в реченні. Це підтверджується її основною особливістю – можливістю заміни вільної зворотної анафори відповідним особовим займенником. На основі цієї здатності ми вносимо в розряд вільних зворотних анафор всі випадки, в яких існує альтернатива між особовим або зворотним займенниками.

Заміна вільної зворотної анафори особовими займенниками у реченнях не спричиняє їх неграматичність (прикл. (2)).

(2) *My means are adequate to the needs of my wife and myself/me.*

Оскільки вільні зворотні анафори не впливають на речення граматично, то ми вважаємо, що вони виконують певне прагматичне навантаження: перспективне інтерпретування, контрастивне акцентування, уточнену референцію, ілюстративну референцію, непретензійне позиціонування.

Перспективне інтерпретування. Використання вільної зворотної анафори маніфестує, що референт являє собою логофоричний центр, з перспективи якого розглядаються події або явища, напр.:

(3) *Harry saw Moody's magical eye travel over Snape, and then, unmistakably, onto himself (*him)* [HP 2000:409].

Так, за звичайної інтерпретації антецедентом *himself* був би *Moody*. Однак, події висвітлюються через призму сприйняття *Harry* (тобто через його перспективу), тому саме останній є антецедентом зворотної анафори. При цьому, як свідчить подальший контекст, це сприйняття було помилковим, оскільки магичне око не помітило Гаррі.

Натомість референтний займенник *him* обумовлює подачу інформації, не як перспективну, а як твердження автора, а тому вона сприймається категорично та остаточно. Це дає змогу стверджувати, що перспективне викладення подій переносить відповідальність за достовірність інформації з мовця/автора на логофоричний центр.

У реченнях із фразовими дієсловами, що позначають час та простір використання зворотних займенників має таке ж прагматичне навантаження, напр.:

(4) *Harry and Ron exchanged panic-stricken looks, they threw the Invisibility Cloak back over themselves (them*) and retreated into a corner* [HP 1998: 193].

Особовий займенник на позиції зворотного в реченні (4) передбачає зовнішньо-направлену референцію дії.

Контрастивне акцентування досягається подібно до аналогічної функції приіменних інтенсифікаторів. Так, наприклад, інтенсифікатор у складі NP *Pope himself* протиставляє Папу Римського його кардиналам, єпископам, тощо. Таку ж функцію спостерігаємо і відносно вільних зворотних анафор. Напр.:

(5) *Remember James? His car was seriously damaged in the accident. As for himself, James got few scratches only.*

Так, в прикл. (5) водія протиставлено його автомобілю. Функція контрастивного акцентування актуалізується в розповідних реченнях зі схожою

структурою: [*as/but* + *for* + ANAPHOR, + REFERENT]. При цьому реєструємо катафоричне використання зворотної анафори.

Експлікація уточненої референції у контексті становлення системи зворотних займенників та інтенсифікаторів не є новим явищем, оскільки саме функція уточнення була одним із факторів лексичного та граматичного зближення інтенсифікатора *self* із попереднім займенником.

(6) *This was exactly what Harry had been hoping for. He ... waited until Cedric's friends had disappeared into their classroom, and hurried up the corridor, which was now empty of everyone except himself...* [HP 2000: 298].

Використання непідсиленого інтенсифікатором особового займенника у таких реченнях є підґрунтям до зовнішньо-направленої інтерпретації референції дії.

Ілюстративна референція. Референт виступає одним із ряду об'єктів, тобто є типовою ілюстрацією цих об'єктів. Натомість референт, на який вказує особовий займенник є здебільшого зразком для ряду об'єктів Пор.:

(7) *Even Muggles like yourself should be celebrating, this happy, happy day!* [HP 1997:10]

Even Muggles (and you are one of them) should be celebrating... (ілюстративна референція).

(7') *Even Muggles like you should be celebrating, this happy, happy day!*

Even (those) Muggles (that are like you) should be celebrating...

(лімітаційна референція)

Речення, в яких зворотна анафора здійснює ілюстративну референцію, - структурно подібні, оскільки обов'язково повинні включати порівняння.

Непретензійне позиціонування досягається використанням зворотних анафор першої та другої особи замість відповідних особових займенників у називному відмінку. Під непретензійністю ми маємо на увазі вираження скромності людини при звертанні до інших людей або при висловленні власної точки зору, яку мовець не позиціонує як остаточну та єдино правильну, напр.:

(8) *Now, I should have thought the natural successor to the job, once Draco fails, is yourself?* [HP 2007: 360]

Розповідне за структурою і порядком слів речення (8) та знак запитання вказують на невпевненості мовця в успіху власної пропозиції.

Отже, альтернатива щодо вживання вільної зворотної анафори та референційного займенника в сучасній англійській мові обумовлена різним прагматичним значенням, яке есплікується за їхньою допомогою. Поліфункціональність вільних зворотних анафор обумовлена їх двоякою природою, оскільки вони поєднують риси як інтенсифікаторів, так і власне зворотних займенників.

Література:

1. Hole D., Spell-bound? Accounting for unpredictable self-forms in J.K. Rowling's Harry Potter stories // Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik 50:3 – 2002. Pp. 285-300.
2. Pollard C., Sag I. Anaphors in English and the Scope of the Binding Theory. / Linguistic Inquiry 23: 1992. Pp. 261-303.
3. Reinhart T., Reuland E. Reflexivity // Linguistic Inquiry 24: 1993.- pp. 657–720.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Rowling J. K., Harry Potter and the Philosopher's Stone. London: Bloomsbury, 1997.
2. Rowling J. K., Harry Potter and the Chamber of Secrets. London: Bloomsbury, 1998.
3. Rowling J. K., Harry Potter and the Goblet of Fire. London: Bloomsbury, 2000.
4. Rowling J. K., Harry Potter and the Deathly Hallows. London: Bloomsbury, 2007.